367

Tečaj XIX.

NOVICE

List 45.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 6. novembra 1861.

Naš program.

Našim protivnikom, kterim je zoper nas dobro vsako orožje, če tudi nepošteno, napadajo nas od nekaj časa prav marljivo z lažmi in natolcovanjem. Njih namen pri tem po znanem pregovoru: „calumniare audacter“ itd. je, pred svetom očerniti nas in vse, ki so z nami ene misli, — zmotnjave delati, da bi se ne vedilo, kaj je belo kaj černo, ter pripraviti nas ob zaupanje in vero pri ptujcih pa tudi pri naših rojakih, kteri našega lista ne beró.

Od množine teh njihovih lažî omenimo tukaj dve, ki se najraje po svetu raznašate.

Perva je, da hočemo nemščino iz naših šol in naše zemlje čisto pregnati; druga pa, da se mislimo od Avstrije odtergati in neko novo, samostojno južno-slavensko kraljestvo osnovati.

Čeravno so te laží tako debele, da jih je lahko ne le viditi, ampak prijeti z obema rokama, ter bi človek mislil, da na svojih kratkih nogah ne prilezejo ne do pervega soseda praga; vendar smo morali iskusiti, da so se našli, in se še nahajajo ljudje, ki take neumnosti ali čisto verjamejo, ali nas vsaj zavolj nekakošnih „skrivnih“ namenov na sumu imajo.

Te okoliščine so nas primorale, da v omenjenih dveh ozirih še enkrat očitno in jasno povemo, kaj mislimo in kaj hočemo.

Mi se namreč potegujemo in borimo za dvoje: za narodnost in za politiške pravice ali svobоščine svojega naroda. Narodnost in svoboda se nam zdite dve nerazdružljive sestri, kterih ena brez druge živeti ne more, ker kakor narod ni svoboden, ako se ne sme razvijati po svoji naravi, svoji narodnosti, tako se spet narodnost ne more razvijati brez svobode. Zato stavljamo narodnost vštric svobode, ker je v narodnosti naše življenje, brez nje pa bi bili mertvi, ter si mislimo: živemu je še vse mogoče, mertvemu le — jama.

Da pa ohranimo in izobrazimo svojo narodnost, in da narod dozorimo za svobodo, treba se nam zdí, kakor samoedino sredstvo splošne narodne omike in narodne samosvesti, izobraženje in razvitek našega narodnega, toliko stoletij nemilo zatiranega jezika.

Al kakor se ne delajo barke in ne vadijo mornarji brez vode, tako se ne izobražuje jezik, dokler nima veljave v djanskem (praktičnem) življenji. Zatoraj, in ker je materni jezik naravna in najkrajša pot do omike; ker je materinščina najterdnejša podlaga za vsaki drugi jezik in nauk, in naposled, ker je politična in sodna uprava najcenejša, najpravičnejša in najložja, ako se opravlja v jeziku narodovem, terjamo:

da se naš domači slovenski jezik vpelje v naše šole in pisarnice.

Pri tem pa ne zabimo, da stojimo v Avstrii, ki šteje do 8 milijonov Nemcov, in da smo mejaši izobražene in obertne Nemčije; tudi mi spoznavamo resničnost pregovora: „znanstvo je moč“, ter smo tega prepričanja, da nam je v takih okolišinah nemškega jezika potreba; zatoraj želimo, da naj se naša mladež, ki se odmeni za višje izobraženje, naučí popolnoma tudi nemškega jezika.

Naše načelo ali princip tedaj o srednjih in viših šolah je: Popolno znanje tako maternega, kakor nemškega jezika, ter zahtevamo, na temelju prave paritetičnosti (enakosti), takošno osnovo omenjenih naših šol, da se bo mogel izrečeni naš namen popolnoma doseči. Kar pa se tiče ljudskih šol, moramo, gledé na njih namen in naravno pravo, zahtevati to, da mladina naša si ne zgubiva časa z vbijanjem jalovih nemških besed, (ker se nemškega jezika naučiti ne more), ampak da v pervih treh razredih se učí vse nauke, ki jih za življenje potrebuje, v domačem slovenskem in nji dobro razumljivem jeziku; ali, da ob kratkem rečemo: ljudsko šolo terjamo na narodni podlagi, ker sicer jenja biti ljudska šola (Volksschule) slovenskega naroda.

Natančneji načert te osnove podajamo v posebnem šolskem programu.

Ali čeravno spoznamo v omenjenem obziru potrebo nemškega jezika, vendar se ne zložimo nikdar in nikakor s tistimi, ki mislijo, da bi zavolj njega morali nehati to, za kar nas je Bog vstvaril in bi tedaj ne smeli Slovenci biti, ali da bi se iz hvaležnosti in ljubezni do nemške kulture morali čisto zatajiti. Žertovati ji tedaj svojega narodnega bitja nismo ne privoljni ne primorani, in to zato ne, ker kultura v nemških bukvah nabrana, ni samo nemška, ampak evropejska, ki so jo pomagali stvarjati vsi evropejski narodi in tudi Slaveni; in ker vsled tega ne zavisi od dobre volje Nemcov, dati nam od svoje kulture, ali ne dati; temveč se moremo od njihove literature, kakor od blaga, na terg postavljenega, še proti njihovi volji, za svoj denar in svoj trud vzeti in prisvojiti, kolikor in kadar je koli hočemo.

Zastran vpeljave našega jezika v pisarnice terjamo na temelju popolne enakopravnosti, da naj gospóske in uredi slovenskim ljudem dopisujejo po slovenski; na slovenske vloge dajejo slovenske odgovore, in s slovenskimi strankami napravljajo le slovenske protokole. Ali zavoljo tega Nemcom, v naših krajih naseljenim nečemo prikratiti njihove pravice ne za las; naj se tedaj ž njimi ravná po teh ravnopravnostnih pravilih, ktere smo ustanovili za sebe.

To so naše misli, naše tirjatve o veljavi našega jezika v šolah in pisarnicah; ne več ne manj. Za svete njegove pravice se bomo, kakor dosedaj, poganjali tudi vprihodnje in odgovor dajali, kjer koli in kadar koli bo treba.

Kar pa se tiče našega politiškega mišljenja, vsak dobro vé, da je bilo zmirom naše geslo: „edina in mogočna Avstrija“ na ustavni podlagi, ker jo deržimo za najjakšo garancijo našega narodnega bitja; zraven pa, ker žalostne skušnje preteklih let dosti očitno kažejo, kam je nesrečni centralizem Avstrijo pritiral, zagovarjamo tudi, kolikor mogoče obširno in resno autonomijo, ker ona najbolje ustreza lastovitnim potrebam vsake dežele in vsakega naroda.

Ko tedaj pomislimo na basen od našega odtergavanja od Avstrije in snovanja samostojnega južnega kraljestva, ne vémo, ali bi se bolj čudili hudobii, ali brezumju tistih, ki so jo iznašli. Kdor pozná naše, sto- in stokrat očitno izrečene misli, in pogleda naše mnogoletno, brez graje veršeno delovanje, pa nam očita nezvestobo proti Avstrii, ne vémo, ali tak ne bi oskrunil samega svetišča božjega. In kdor nam primišljuje snovanje samostojnega južno-slavenskega kraljestva, ta je ali sam bedak, ali pa ima za bedake nas in svoje poslušavce. Naj poskusijo naši protivniki to delo! Naj le gredó podirat Avstrijo, in iz Bosnjakov, Hercegovincov, Černogorcov in Bulgarov skladat samostojno kraljestvo. Mož beseda, da jim bomo to slavo od serca privoščili! Mi ne hrepenimo za takim junaštvom; naš dom slovenski je v Avstrii in nadjamo se celó, da naši bratje od unstran Une in dinarskih planin pridejo še sami k nam, kjer bo v ustavnem in autonomnem poslopju avstrijanskega cesarstva tudi za njihovo blagostanje dovelj prostora. Kličemo tedaj iz živega prepričanja: Bog poživi ustavno, pa vsem deželam in vsem narodom pravično Avstrijo!

Šolski naš program

za Slovence gledé ljudskih in srednjih šol.

Po sedanjem učilnem načertu avstrijanskem delé se učilnice na troje: nižje ali ljudske, srednje in više šole.

I. Kar se tiče ljudske šole, to so se vsi pedagogi že davno zedinili, da se mora osnovati čisto na maternem jeziku, ako hoče uspeh imeti. Sklicujemo se v tem oziru na spis Nemca barona Helferta, sedanjega c. kr. vodja učilnih zadev avstrijanskih. *)

To prepričanje je tudi naše, ter terjamo, da bodo ljudske, tako imenovane „farne šole“, čisto slovenske. Samo v tako imenovanih glavnih šolah po mestih s štirimi razredi, iz kterih mladež deloma prestopa v srednje šole, naj bi se odstopilo od načela na toliko, da bi se v 3. in 4. razredu jel učiti tudi nemški jezik, kakor poseben nauk; al slovenski jezik ima ostati tudi v teh šolah skoz in skozi učni jezik. **)

Naj nam nihče ne ugovarja, da kmet sam želí nemšk jezik. To proti nam nič ne dokazuje, ker vemo, zakaj si ga želi. Kmet je praktičen človek, ter sodi svoje potrebe po dosedanjih okoliščinah, kjer je le nemščina kaj veljala; al dajte slovenskemu jeziku v šoli, pisarnici in djanskem življenju njegove pravice, ki mu gredo po temeljnih postavah naše deržave, da ne bode ptujec na domači zemlji, pa bo kmet kmali drugačnih misli. Ako bi pa poedini kteri človek na kmetih želel, da bi se njegov sin tudi nemškega jezika učil, naj ga dá po učitelju posebej v tem jeziku podučevati; al nihče naj ne terja, da bi se zavoljo onega ali dveh morali vsi drugi otroci po nepotrebnem z nemščino ubijati in dragi čas zgubivati za druge mu tako kervavo potrebne vednosti.

*) „In die Volksschule als Anfangsschule, als erste Grundlage alles Unterrichtes, gehört die Muttersprache, und diese allein.“ Glej njegovo knjižico: „Die sprachliche Gleichberechtigung in der Schule von Alex. Freiherrn v. Helfert. Prag 1861.

**) Glej Helfertov spis str. 25.

II. Zastran srednjih šol, ki se razdeljujejo na gimnazije in realke, je načelo naše:

Da naša mladež na koncu realke ali gimnazije popolnoma zná tako slovenski kakor nemški jezik, ne samo govoriti, temuč tudi pisati.

Da se pa to doseže, ni dosti, da se dotični jezik učí samo kakor nauk ali predmet; jezika ne boš znal nikdar dobro, ako se v njem nisi učil tudi drugih naukov. Za tega voljo naj se po naših z zvedenimi možmi dogovorjenih mislih:

1. Šolski nauki v realkah in gimnazijah po slovenskih krajih razdelé tako, da bo kolikor mogoče polovica slovenska, polovica pa nemška, na pr. tako-le:

A. V gimnazijah:

a) slovenski naj se učí: nauk vere, naravopis (historia naturalis), latinski in slovenski jezik; povestnica Avstrije in pa domačije; zemljopis v 1. razredu;
b) nemški: Povestnica in zemljopis od 2. razreda dalje, naravoslovje (fizika), matematika; propedevtika, gerški in nemški jezik.

B. V realkah:

a) slovenski: nauk vere, naravopis, kemija, graditeljstvo (Baukunst); slovenski jezik; zemljopis v 1. razredu;
b) nemški: razun 1. razreda zemljopis, povestnica, fizika matematika, nemški jezik.

2) V pervem razredu naj učitelj slovenski in nemški jezik privzemlje v predmetih, ki imajo biti v viših razredih nemški.

3) Terminologija mora biti povsod obojna, tedaj v predmetih slovenskih naj se mladež nauča tudi nemških, v predmetih nemških tudi slovenskih tehniških imen.

Da pa dosežemo ta namen, potrebujemo knjig.

Tedaj prosimo vse slovenske rodoljube, da se primejo pripravljanja potrebnih šolskih knjig. Da bi se pa pri tem eno in isto ne delalo morebiti po dvakrat, dokler bi drugo zaostalo, treba je sporazumno ravnati, zato prosimo, da bi se gospodje, ki bi se radi udeležili tega národnega dela, oglasili vsi do konca tega mesca pri vredništvu „Novic“ in povedali, kaj želé prevzeti, ter se bo potem izdelovanje po okoliščinah razdelilo. Po takem izvemo tudi možé, kterim bi se prevodi, dogotovljeni v prepisu, dajali v presodbo, da dobimo tako, kolikor je mogoče, izverstne knjige.

Knjige, ktere se imajo prestaviti, ali za primer vzeti, so:

Naravopis: Pokorny za I. II., Fellöker za III. razred dolnje gimnazije in realke. Schmarda zoologija, Biller botanika, Fellöker za više razrede.

Latinski jezik: Ena slovnica za celo gimnazijo. Berílo za I. in II. razred po Schinnagelu.

Slovenski jezik: Slovnica se že izdeluje.

Zemljopis za 1. razred: Schubert.

Povestnica Avstrije: Tomek; povestnica cele Slovenije ima se izvirno zložiti.

Graditeljstvo: Gabrielli.

Nadjamo se v ostalem, da nam daljni razvitek zagotovljene nam ravnopravnosti pokaže sredstvo, kako bi se izdelane knjige in kako bi se delavcom primerno naplačal njih trud.

Na noge tedaj, dragi Slovenci! Združimo svoje močí; stori vsaki od nas, kolikor premore; pokažimo svetu, da se zavedamo, da nam je v resnici mar za narodnost našo, ter da za njo, kadar je potreba, radi tudi žertve prinašamo; — pokažimo tudi po šolskih knjigah popolnoma zmožnost slovenskega jezika za vsako stvar, celó preprosto ali visoko učeno.

Prava razmera med žitom in klajo.

Perva reč umnega kmetovanja je prava razmera med žitom in klajo, ali z drugimi besedami rečeno: Umen go-

spodar seje žita le toliko, da gospodarstvo njegovo ne terpí škode zavoljo premalo klaje. Ta škoda ni le škoda za letos ali drugo leto, ampak pozná se čedalje bolj prihodnje leta, ker žito izmolze zemljo, da prihaja leto za letom pridelek manjši. Zemlja je res dobra mati; al če boš leto za letom ji v setvi žita najboljo moč izpival, hirala ti bo, če jo tudi gnojiš, ker tisti drobci, ki se iz njega napravljajo v zemlji za živež žitni, se ne delajo tako hitro kakor ti misliš.

Treba je tedaj, da se na ravno tisti njivi ne prideluje leto za letom žito, ampak da se po umnem redu menja žito s klajo. To je dobrota za zemljo, pa tudi za to, da si prideluje gospodar več klaje za živino.

Prava razmera med žitom in klajo je po poterjenih skušnjah ta, da tretji del navadnega polja je za klajo odločen, to je, če ima, postavimo, gospodar 12 oralov (johov) polja, mora 4 orale odločiti za deteljo, peso ali kako drugo živinsko klajo. Ako ima gospodar zraven teh 4 oralov živinske klaje še senožet ali travnikov, toliko bolje je; vendar je skor gotovo, da s samo mervo in slamo, ako ne prideluje tudi druge živinske klaje, bo komaj shajal, da bi mogel živino skoz in skoz le v hlevu rediti. Po gmajnah živino na pašo goniti poleti ne kaže modrega gospodarja; naj le dobro pomisli, kako malo živeža dobiva živina na gmajni, koliko pa potrosi gnoja po potih, ki mu je za polje tako kervavo potreben. Na višjo stopnjo poljodelstva se bojo naše kmetije le tadaj povzdignile, ako gospodar na 2 orala celega svojega zemljišča more rediti eno govedo. Kakor sedaj kmetujemo, ne moremo reči, da s 5 orali zemlje to dosežemo. Tudi tam, kjer so gospodarji visoko stopnjo v živinoreji dosegli kakor v Holandii, Holsteinu itd., imajo kmetje, kakor pri nas, svoje kmetijske pregovore. En tak pregovor vam hočem povedati na priliko: „Živina več potrebuje skerbí in opazbe kakor otrok, ker otrok ima jezik in lahko pové, kaj mu je in kaj hoče; živina pa nič ne more potožiti.“ Čeravno je tak pregovor dosti prenapet in lahko se reče, prenečlovešk, vendar to nam kaže, kako ondi skerbijo gospodarji za svojo živino, ktera jih redí. Drug pregovor je: „Najprej moramo skerbeti za deteljo, mervo itd., da živina klaje dobí, potem še le moramo skerbeti za svoj živež.“

Naša dežela je gorata dežela, to je gotovo; gorata dežela pa je že sama po sebi vstvarjena za živinorejo, — kako je nek to, da tega, kar nam natura sama kaže, tako zlo zanemarjamo? kako je to, da le po žitu in žitu hrepenimo, ker žito tako zlo izpiva moč zemlji?

Prijatel! povej mi odkritoserčno, če znaš dobro rajtati, ali imaš res kaj več dobička od tega, ako seješ žito in ga v jeseni prodaš par mernikov, pa si ga na spomlad za seme moraš morebiti dražje spet kupiti, namesto da bi si bil izredil kravo ali vola in ga prodal? Reci, kaj je bolje? Če si za prodano živinče več dnarja skupil, si boš zmiraj lahko žita kupil, — ali si pa moreš za prodano žito kravo ali vola kupiti? Menda ne.

Namen teh verstic je le ta, naše kmete spodbosti k premišljevanju: ali jim ne kaže, da bi opustili staro kopito in po pervi razmeri pridelovali na njivah žita in klaje. Ako imamo več klaje, moremo več živine rediti, in živina se zmiraj lahko v dnar spravi; od druge strani pa umno verstimo na polji klajo z žitom, in tako damo njivam nekoliko spočitka, da jih ne izpiva v eno mero le žito. Naše njive bojo postale potem rodovitniše. Ako potem iz nadveletnega obdelovanja poljá prestopimo na natriletno, bo to našemu kmetijstvu dobro djalo in ta korak gotovo ne bo prevelik, ako se ozremo v druge dežele, kjer je nasedemletno in naosemletno obdelovanje navadno. Če le storimo ta mali korak, bomo sčasoma mi ali naši nasledniki storili dve in tri stopnje dalje, in prav bo za našo deželo. Verjemite mi!

Na Bokalcah na vseh Svetnikov dan.

Jože Frid. Seunig.

Pregovori za kmetijske pa tudi druge ljudí.

1. Kdor želí od pluga dobička, mora sam orati; z golimi besedami ne spravi nihče mačka v žakelj.

2. Davki so veliki, naša lenoba jih še dvakrat veče napravlja, nečimernost trikrat, nespametnost pa še celó štirikrat.

3. Postopanje nam krajša naše življenje, ker nam naše močí oslabí; je riji enako, in nas bolj razjé, kakor delo. Bolj ko se ključ rabi, svitlejši je.

4. Če ti je življenje drago, ne kvari časa. Zaspana lesica ne ujame piščanca.

5. Ako je čas najdražji reč med vsemi rečmí, tako je tudi potrata časa največa med vsemi potratami. Koliko časa potratimo že s tem, če delj časa spimo, kakor nam je treba, in koliko časa zanemarimo, če se z nepotrebnimi rečmí ukvarjamo!

6. Nič ni bolj tihotno kakor stopinja časa! Lahkomiselni menijo: da je dan in ne doide nikdar noč. Zapravljeni čas se ne poverne nikdar več, in če imamo pri kaki reči časa dovelj, nam ga pri drugi primanjkuje.

7. Sramuj se samega sebe, ako brez dela postopaš, ker ga imaš dovelj za se, za hišo svojo in celo deželo. Lenemu je vse težko, marljivemu vse lahko. Brez potú ni medú.

8. Kdor pozno ostaja, mu delo zastaja; preden se dela prav prime, mu pravi čas že preide. Kdor rad dela, mu ne manjka dela.

9. Opravljaj pridno svoje opravila, da te opravila ne bodo dervila. Kdor zgodaj vstaja, mu kruha ostaja.

10. Lože je pridobiti, kakor ohraniti. S celo Indijo ni Španija obogatela, ker je več izdala, kakor nabrala.

11. Kdor ne vé ravno tako varovati, kakor prislužiti, ne more na tem svetu lahko obogateti. Kdor pri delu medlí, po navadi malo storí.

12. Dovelj drobiža storí goldinar. Bodite tudi pri malih izdajkih pazljivi; tudi majhna rega potopí sčasoma barko.

13. Sladkousten orač bo s časom berač; nespametni plačujejo dobre jedí, pametni ljudje jih pa jedó. Veliko jih pride po slabi kupčíi na beraško palico, premisli dobro, preden kako kupčijo začneš. Ne kupuj, česar ne potrebuješ, ampak to, brez česa ne moreš biti.

14. Kdor denar na posodo daja, si skerbí napravlja. Če si napravljaš krošnjo, poglej poprej na svojo mošnjo; nečimernost je ravno taka beračica, kakor revšina nesramna krotovica. Škerlat, svila, žamet in atlas popihajo dostikrat ogenj z ognjišča.

15. Ložé se ubraniš pervemu poželjenju, kakor poslednjemu. Kdor je nečimern pri obedu, dobí za večerjo zgolj objedi. Čemu je prazni lesk? ali se splača, da se toliko tvega in terpí?

16. Marljivost poplača dolgove, brezserčnost jih pa pomnoží. Nemarnost tako počasi leze, da jo revšina kmali doleze. Delavnost je mati sreče, in pridnega Bog z bogastvom obdaruje.

17. Delo vabi zložnost, bogastvo in spoštovanje. Beži od razveseljevanj in za tabo bodo šle.

18. Ne zidaj preveč na druge. Kdor preveč drugim zaupa, ga pripravijo dostikrat na beraško palico. Kdor za se skerbí, ta dobro živí. Če hočeš zvestega sluga imeti služi sam sebi.

19. Lenoba gnjusoba; malo zanemarjanje napravi veliko razgrajanje.

20. Kdor se dvakrat seli, enkrat pogorí.

21. Če hočeš, da ti pojde delo od rok, poprimi se ga sam; če ti ne gré, pospeši ga z večo močjo. Gospodarjeve očí več opravijo, kakor njegove roke.

22. Lože je dvoje ognjišč zidati, kakor eno neprenehoma kuriti.

23. Varuj se, da brez pomislika in potrebe v dolge

*

ne zabredeš; idi raje brez večerje spat, kakor da bi z nepotrebnimi dolgovi vstal. Se v dolge zakopati, je perva stopnja krivice, laž druga; dolgovi napravljajo laganje in obrekovanje. Prostemu človeku so povsod vrata odperte.

24. Pridobi si kolikor moreš, in presodi, kar si pridobil. To je tista skrivnost, da svinec spremeniš v zlato.

25. Prevdari vse dobro, preden začneš; prej storjeno kakor presojeno, je dostikrat zamujeno.

26. Poprašaj večkrat prebrisanih in zvedenih ljudí za svèt, in kar ti nasvetvajo, stori. Komur ni svetovati, mu ni pomagati. Ničesa znati ni sramota; al nič učiti se, to je sramota.

27. Privadi se o pravem času reda, delavnosti in zmernosti. Kar se Janezek navadi, Janez zná. Kar se ni Janezek naučil, ne bo Janez znal.

28. Skušnja je najbolja šola; v nji se tudi bedaki aj naučijo.

Nekoliko zastavic,

kdor bi tako moder bil, da bi jih uganil.

Presvitli cesar so oklicali dva dni po sv. Lukežu lanskega leta ravnopravnost, to je, enake pravice vsem narodom svojega cesarstva. In če to od cesarja dano ravnopravnost na jezik v kancelijah obernemo, se to pravi: Kakoršno pravico ima nemški jezik v kancelijah na Nemškem, ogerski na Ogerskem, laški na Laškem, takošno pravico v kancelijah ima slovenski na Slovenskem. To je pač asno kot beli dan.

Komur bi bila ta resnica še dvomljiva, jo popolnoma lahko razvidi iz načina postopanja c. k. ministerstva pravosodja od 22. malega serpana letošnjega leta do deželne nadsodnije v Berni, ki pravi, da c. k. sodnije in gosposke potem, ko je ravnopravnost vsem narodom z cesarskega prestola bila slovesno oklicana, nimajo po starem kopitu več čakati, da jim ministerstvo pošlje še poseben ukaz, po kterem naj začnejo ljudém odpisavati v domačem jeziku. To smo očitno brali.

Ne zapopadamo tedaj, zakaj je to pri nas na Slovenskem drugač? in kako je to, da se pri nas c. k. gospóske zato poprašujejo, kar se na Moravskem že po ministrovih besedah samo po sebi razume vsled ravnopravnosti.

To nam je zastavica, ktere si nikakor rešiti ne moremo. Saj je ta potreba že sama po sebi tako očitna, da je škoda za vsako besedo.

Če pa se poprašuje o obveljavi slovenskega jezika v kancelijah, kako je to, da se poprašujejo gospodje „in sua causa“, to je, v zadevi, ki se njih samih tiče? Slovensko ljudstvo je razodelo v svoji prošnji (peticii) z blizo 20.000 podpisi, kaj potrebuje in kaj želí — to je bilo pač dosti dokaza, ako pravična reč še dokaza potrebuje.

Velikrat je bilo v „Novicah“ že z djanskimi izgledi poterjeno, kar je nekdanji minister Goľuhovski sam deželnemu poglavarstvu rekel, da mnogo zmešnjav, pravd in kregov, kakor tudi nezaupnost ljudstva do uradnij izvira iz tega, ako one z besedo in pismom ne ravnajo z ljudstvom v njegovem jeziku.

Morebiti ne bo odveč, ako to reč še enkrat pojasnimo z enim zgledom iz časa še veliko pred letom 1848, ko so se pisma za kmeta večidel še pri okrajni gospóski narejale. Kalár je Vertniku eno senožet prodal in zato gresta k okrajni gospóski ter gospod uradniku dopovesta, da je Vertnik senožet kupil, pa da jo bo mogel graditi, ker Kalar noče senožeti prodati, pa zavolj nje, če je Vertnik ne bo gradil, pastirja imeti. Gospod uradnik ju mirno posluša, nazadnje pa reče: „Diesem bindisch-kauder-welsch muss man eine form geben“, in res jo dá v tej obliki: „Der landmann Kalár J. verkauft seine sub urbars — parzel & Nr. in der gemeinde K. am bache I. gelegenen wiese im flächenmasse von — Joh — Klafter seinem nachbar Vertnik cum onere et commodo um den preiss pr. — fl. C. M., und so zwar, dass er, der käufer Vertnik, alle ferneren, auf's neue zu legenden wehrbauten am bache, als auch alle zu seinem nutzen nothwendigen verzäunungen, so wie auch alle zur verbesserung seiner wiese nöthigen anstalten aus seinem eigenen vermögen selbst bestreite“. Ko je gospod uradnik „bindisch-kauder-welschu“ nemško formo dajal in ga z urbarskimi, parceljskimi številkami in drugimi določili ograjal, je pozabil omeniti, da Vertnik bo senožet gradil zato, da Kalarju pastirja v ozir senožeti imeti ne bo treba.

Ko je bilo kupno pismo zgotovljeno, jima ga uradnik iz nemške forme spet v „bindisch-kauder-welsch“ med drugimi tako-le prevaja: „Toda, da Vertnik ta kupec tega travnika vse nove vere na pahu — ali da prav rečem — na vodo sam položí. — (Pri besedi „nove vere“ se kmeta in druge priče z uradnikom ruknejo, ker „nove vere“ nočejo. Eden mu še reče, da stara petica pa stara véra je dobra, novo vero naj pa le povodenj vzame, ker je malo prida) — in da vse plote, ki so v njegov nuc potrebne iz njegovega pajteljna vzame — (spet se ruknejo) — in da bo Vertnik svojo senožet mogel graditi, da meni zavolj njegove senožeti pri živini pastirja ne bo treba, mu seže Kalar v besedo — freilich, freilich — čemu bi bil pa drugač plot, beseduje uradnik — in da bo ta kupec tega travnika vse potrebne anstalte, da bo travnik dober iz njegovega pajkeljca — da prav rečem — mošnje vzel ali kupil, to je, da bo travnik dober, kar bo nucal, to bo kupil“. — In na ta „tajč-kauder-bindisch“ se je Kalar podkrižal.

Al zviti Vertnik je nekako zvedil, da je zavezan vso sebi v korist potrebno grajo za plot kupiti, ne pa zastonj na Kalarjevem svetu okoli svojega travnika sekati; zvedil je tudi, da gosposka povsod pravi: vsaka živina mora svojega pastirja imeti, to si misli, senožet graditi mi ni v korist, še le v škodo mi je, ker moram grajo kupiti; jaz za naprej ne bom več senožeti gradil. Če mi Kalar kaj spase, saj mi bo mogel škodo plačati, ker gosposka hoče imeti, da vsaka živina svojega pastirja ima.

Čez več let sta bila Kalar in Vertnik spet pri gospóski; Kalar je mogel za svojo živino Vertniku škodo plačati, ki jo je na kupljeni senožeti naredila, ker je Vertnik več ni gradil. Kalar bi bil desetkrat prisegel, da je ta pogodba narejena, da mora Vertnik graditi, če se hoče škode varovati, da on pastirja zavolj njegove senožeti pri živini imel ne bo; gospod zdajni uradnik mu je pa le križ kazal, kterega je na kupno pismo storil, drugač pa svoje pravice tudi skazati ni mogel, ker so priče že pomerle.

Domú pridšega Kalarja sosed vpraša in pravi: „Kako si opravil z Vertnikom? — Ta mu beseduje: Pač sem si navlekel hudiča s križem na vrat — zgubil sem pravico.“

Taka je bila nekdaj, taka bo zanaprej, če ne bodo gospóske z ljudstvom vsega v domačem jeziku ravnale. Tacih reči več iz lastne skušnje vem, drugi jih še morebiti veliko več v svojem kraju vejo, skoraj vsak pa nekaj tacega vé, kjer je nemški jezik prepire uzrokoval in krivici široke vrata odperal. Se vé, da tudi slovenski jezik v tem oziru ne bo popolnoma vsem zmešnjavam prestregel in krivici vrata zaperl; tudi potlej bo še kaj tacega, toda v veliko manji meri, ko zdaj.

Uradniki in gospóske so druga cesarjeva roka. Kar ena cesarjeva roka slovenskemu narodu dá, druga cesarjeva roka kratiti in jemati ne smé; drugač se podkopuje zaupnost do vlade, ki je najmočnejša vez med vladarjem in ljudstvom.

***

Jezikoslovne rečí.

Parlamentarni jezik, — slovenski naglas.

Prej ko bom razložil svoje mnenje o parlamentarnem jeziku, hočem Vam naznaniti, kako so se moje misli izcimile in kako se odnašajo proti drugim našim bratom. Sami

za se bi se kmali lahko zedinili v govornem jeziku tako, da bi se nam ne bi bilo treba bati nobenega avstrijanskega pajdaša. Poldrugi milijon Slovencov se že sedaj med sabo porazumlja brez vseh težav, dasiravno jo vsaki bolj po svoje, po domače zavija. Kako lepo bi pa tekel gladki slovenski jezik, ako bi se še ti mali razločki pobrisali v družbi učenih gospodov pa miločutečih Slovenk. To bi ne potrebovalo toliko preiskovanja.

Pa to preiskovanje ne veljá le nam. Očitala bi se nam po pravici sebičnost, ako bi ravnali le kakor „Cicero pro domo sua.“ Vse naše dela, posebno pa jezikoslovne, se morajo ujemati s prizadetjem naših jugoslavenskih bratov. Da me boste, častiti čitatelji, bolj natanko razumeli, ako se morebiti ne izrazujem dosti razumljivo, mislite si, da Slovenci med sabo že govoré parlamentarno. Eden izmed teh parlamentarno-govorečih Slovencov se snide z Jugoslovanom, s Čehom, z Rusom, s Poljakom. Vemo pa vsi, da nam je treba saj jezikoslovno s temi našimi brati govoriti. Ali nima pravice naš Slovenec toliko, da popravi svoj jezik nekaj, da se porazumi s tem ali unim teh Slovanov? Kdo nam bo to pravico kratil?

Pa vendar, ako si hočem govorni jezik po drugem popraviti za dalji čas, pripraviti ga tudi za drugega, je gotovo treba se le enemu približevati; hoté se približevati vsem, se spet obračam od vseh — in pa tudi od samega sebe. Gotovo se bom pa po tistem ravnal, kteri je moj sosed, kterega največkrat obiskujem, s kterim imam največ opravkov. To gotovo drugi ni kakor Jugoslovan. Treba je dobrega premislika, da, približaje se književno, se ne ločimo parlamentarno od onih Jugoslovanov. Književno se vé, da smo se približali, akoravno še ne zedinili. Pa zakaj? Iz same ljubezni do Jugoslovanov? Dvomim. Ne samo naravni nagon nas je tjè na one straní vlekel, temveč temeljito jezikoslovno preiskovanje, deloma pa sila, kadar nam je pomanjkovalo besed za nenavadne pomene. Hervati sami priznavajo, da so Slovenci v zadnjih letih posebno po „Novicah“ veliko storili za književno uzajemnost, za edini književni jugoslovanski jezik. Gotovo bodo tudi ini Jugoslovani se nam približevali, kadar bodo začeli svoj jezik bolj natanko preiskovati; kadar ne bodo več pisali kakor govorijo. Le takrat nam je upati, da dobimo občen književen jezik; le tadaj smemo se tudi nadjati moralne kreposti v družini izobraženih narodov. Le pismeno se zedinjevati, govorno pa ločiti, bi bilo samo sebi navskriž, bi bilo nespametno.

Kdor pa misli, da so preiskave o parlamentarnem jeziku prazne, da je skoraj škoda za čas, ki se o tem potrati, naj roma o pravem času v Zagreb, da se mu oživí uzajemnosti duh tudi o tej reči. Stopivši v veliko dvorano bo pričakaval želno in nemirno, da „véliki sabor“ začne narodne opravila. Onda se bo prepričal, kako gladko teče krepki jugoslovanski jezik. Prepričal se bo pa tudi, kako potreben je nam Slovencom. Mislil bi človek res, da se ta véliki zbor shaja že leta dni, ker si je svoj jezik tako lepo ugladil. Pa — govorijo kakor pišejo, ker pišejo, kakor govorijo. Tam se je razvil govorni jezik na stroške književnega; tù se je razvil književni — brez govornega.

Ne dvomim, da se bodo iz ono straní oglasili tudi jezikoslovci, kteri bodo pridigovali uzajemnost. Posebno pa bo jugoslovanska akademija neizmernega upljiva. Prizadevajmo si, da bomo saj književno zedinjeni. Saj poznate sloge silo. Mislim, da mora biti ponos vsakega Slovenca, vsakega Jugoslovana, da se prišteva tudi narodu, ki šteje čez 15 milijonov jugoslovanskih duš. Tje, dragi moji, tjè se ozirajte še tadaj ter tadaj, ne le na svojo okolico samo, na svojo vas samo. To bi bilo lepo plačilo za naš trud, da se zedinijo narodne moči in kreposti, da se potem v književtvu tudi lahko storí kaj velikega. Pa velike misli so dandanašnji redke. Sebičnost jih podjeda. Redke so pa za to tudi velike dela.

Povedal sem Vam, po kteri meri jaz sodim parlamentarni jezik — po meri uzajemnosti jugoslovanske. To v obče. Posebno bi pa rad nektere nasvete, morebiti pravila o naglasu izpeljal. Veljavnim jezikoslovcom naj bodo v prevdarek.

Častitemu M. P. v 31. listu „Novic“ se zdí, „da bi v drugih jezikoslovnih pravilih razun imenovane (l za v ali o izgovarjati) kake preiskave ne bilo treba, temveč se je bati, da bi ta preiskava le mnogemu in dolgotrajnemu prepiranju priložnost dala.“ Bog nas vari prepiranja; al pretresovanja se mora veseliti vsaki dober rodoljub. Mislim, da je gospod dopisnik prepir dobro razločil od pretresa. Jezikoslovnega pretresovanja še je mnogo treba; čem več bomo jezikoslovne pravila preiskovali, temveč hočemo dobiti uzajemni jezik. Ravno ta gospod dopisnik piše bolj odspodaj: zdaj in sedaj, jedno za drugim. Zato mu je tudi vse jedno pisati zdajšni, sedanji, sedašnji. Dasiravno bi slovnica dopustila pisati zdaj in sedaj, vendar logika ne bi dopustila tako spremenjavati. Ona veli saj v istem spisu rabiti eno, bodi si pravo ali krivo obliko. S tem bi le rad pokazal, da je treba še precej se poprijeti slovnice posebno pri izpeljevanju samostalnih imen. Oblika zdaj je kriva. Ker je jako navadna in skoraj zmirom v ustah, se je tako izlizala iz terdejše besede sadaj (sedaj) kakor stara desetica med persti. Ako ustanovimo pravilo za govorni jezik, da se govorí, kakor se piše, ne bomo nikoli pravilno izgovarjali te besedice, ker je pravilno pisali ne bomo, dokler nam slovnica ne dokaže pravilne oblike. Tù je toraj treba spremeniti pisavo in potem še le izgovarjati po pismu. Saj mislim, da je ravno to neobhodna lastnost parlamentarnega jezika, da je čist, učen, vseh lokalizmov prost.

Pravila o parlamentarnem jeziku se motajo o dveh zadevah. Te bi bile: 1. Kako se razločuje govorni jezik od pismenega; 2. kteri slogi so dolgi ali kratki, naglašeni ali ne?

Ko bi bilo pismo pri nas uterjeno, ali ko bi le na se gledali, bi lahko stavili pravíla o pervi zadevi. Pa dokazal sem, da naše pismo še ni utemeljeno in da moremo se ravnati po uzajemni slovnici. Toraj naj bo pervo pravilo, da vpeljamo v pismo tiste spremembe, ktere nam veleva jugoslovanska slovnica. Pri izgovarjanju pa se ravnajmo po večini Jugoslovanov. Toraj naj se izgovarja **ol** kakor **u**, **l** pri glagolih pa kakor **o**; p. gonil, izg. gonio; volk, izg. vuk.*) Dodajamo še, da je **l** polglasnik, kterega jugoslovanski pesniki, posebno narodne pesmi rabijo za celega — per licentiam poeticam. P. Poranio Kraljeviću Marko itd.

Ako bi izgovarjali glagolski **l**, bi se res približevali Rusom in Čehom. Pa ti bratje so nam predeleč, in treba bi nam bilo se siliti, da bi se še bolj oddalili od naših najbližniših sosedov, ker že itak po onem pravilu govorimo. Ako bi pa pisali **o** namesto **l**, bi se oddalili od slovnice, česar tudi treba ni, ker že itak prav pišemo. To pravilo bi bilo mislim dosti ugodno tudi našim bratom Jugoslovanom, da si popravijo krivo glagolsko pisavo; da spoznajo, da je **l** polglasnik, v pesmih celó glasnik kakor **r**.

(Konec prihodnjič.)

Kratkočasnice.

(*Maslo naše nemške kulture*) nadalje iz unidan omenjene in za natis pripravljene zberke.

„An die Löbl. k. k. Bez. Hauptmannschaft in * wird gehorsammst bekant Gemacht, dass am 22. Juli 1852 hat sich der Rekrutirungspflichtling ** von * häramt Ge-

*) Dobro, da se ta reč pretresa. Nedavnej kar smo se pogovarjali ravno o tem z našima prijatloma, izverstnima jezikoslovcoma, ter se nadjamo, da bode gospod, ki je v „Novicah“ pervi sprožil besedo o „parlamentarnem jeziku“, ob svojem času ravno o tej zadevi govoril. Vred.

meldet und Gibt zu Protokoll das hat sich er in Obersteyer Aufhalten, er weis sich zu Erinnern das der ** von * und ** von * sich in Obersteyer Aufhalten.

Ich hatte nicht Geglaubt das in Hausse Oestreich so kalte Seelen Gibt und das einen ser schlechten Aussicht erzeugen, auf unsere Monarchie so wenig Sorgen haben

In ihre Anerkenung und Bewunderung Haus Oesteich, wenig unterstizen, mitverstanden ist auch Bez. Hauptmannschaft *, weil sich dorten vülle Rekrutirungs Pflichtlinge aufhalten. Auch Weibliches Geschlichts von Haimatschein aufhalten

Ich wer werend aufgefordert von Bez. Hauptmannschaft *, dass ich bei eine Penal vun vozug die Rekrutirungs Pflichtlinge stellen sollte, aber wie kann ich das Thun weil sich alle in Obersteyer aufhalten, und dorten befrüdigt werden.

Ich wende mich an die Scharfe blik Gerechtigkeit an die k. k. Bez. Hauptmannschaft * in den valle mit zu Wirken, und den Gesuch an die Löbl. Bez. Hauptmannschaft * überreichen, mit den bemerken bekantzumachen, wer sich nicht nach den erhaltenen Gesuches bünnen 8 Täge Rekrutirungs Pflichtlinge und Weibliches Geschlechts welch sich ane Haimathschein dort befienden oder Aufhalten, sollen sich gleich von dorten entfernen übrigens were mich auf einen andern Weg begeben.

Ich gehorsammst gefertigte bitte eine Löbl. Bez. Hauptmannschaft * gorue Höramtliches Gesuch an die Löbl. k k. Bez. Hauptmannschaft * in Obersteyer befordern.“

Bürgermeisteramt der Orts G. * zu * am 23. Juli 1852.

*

Sonet.

'Zmed Gracij treh je znana Evfrozina,
Kar sestri nje, je ona tud' počela:
V veseli družbi bila je vesela,
V obnaši vedno sama le milina.

Da ni nje stanovitnost brez spomina,
Podoba njena kostko je imela;
Ker kakor se oberne kostka bela,
Ostane ji enaka poveršnina.

Če z lic nedolžnih jasna radost sije,
In v rahlih persih blago serce bije:
Od té je više ni lepote ženske.

Če stanovitno braniti jo veste,
Če ste Bogu in domu vedno zveste:
Najlepše bote Gracije slovenske! A. Okiški.

Dopisi.

Iz Notranjske Bistrice. J. B. — Te dni sem prejel od gospod dr. Toman-a sledeče pismo. Prosim, ljube „Novice“, da ga svojim bravcom naznanite. Glasí se tako:

„Slavni gospod! Verli rodoljub! Ko bi ne imel v rokah razveselivnega in terdnega dokaza, da Vaše zaupanje do mene je gotovo, bi se pač moral bati, da me znate imeti za nehvaležnika, ker do danes Vam nisem se zahvalil za zaupnico, ki ste mi jo poslali iz Notranjskega. Vem pa, da zaostalo mojo zahvalo boste ravno tako gorko sprejeli kakor pred tedni, — tako gorko, kakor pride iz rodoljubnega mojega za dom in narod plamtečega serca. V tem naj bode izrečena prošnja, da mi zakasnjenje odpustite, da me spoznate za nepremakljivega in nepremenljivega rodoljuba — brata Vašega! Izročite pa tudi vsem vsem mojim prijatlom, vsem prečast. gospodom duhovnom, županom, posestnikom, uradnikom in vsem drugim, ki so me neizrečeno razveselili z dokazom svojega zaupanja, mojo zahvalo v imenu mojem in posebno pa v imenu naroda našega, ker narodu veljá, kar mi zjedinjeni pred svetom storimo, govorimo in z „zaupom“ poterjujemo! — Zato pa, spoznavši pravi blagor naroda, pravo korist deržave deržimo se tega pravega spoznanja in oznanujmo ga očitno z besedo in djanjem, kakor nam zakon našega Cesarja in Gospoda pripušča. Podpirajmo se v narodne naprave, kakor čitavnico v Ljubljani, „Novice“ in druge narodne liste, — ne bojimo se nasprotnikov; saj Bog, večna pravica in — postava je z nami!

Našemu narodu mora biti kar vsakemu drugemu, ker pravičen, spošten, pokoren in od Večnega vstvarjen ter obdarjen z bistro glavico, z občutljivim sercom zasluži in sme zahtevati vse pomoči in pravice, s kterimi se bode izobraziti zamogel, kakor drugi narodi.

Vsak naj po svoji moči dela in oznanuje resnico, in resnica bode si priderla pot v vse serca slovenske in morebiti še celó v serca nasprotnikov naših. Vsakemu zaveranju postavljajmo postavo nasproti, in ostanímo pri vsakemu početju resnični, stanovitni in nepremakljivi!

Če nas trejo težave in brige, ozrimo se k Bogu in zaupajmo Njemu, Vsemogočnemu in svoji moči!

Pozdravite Vse rodoljube Notrajnske bratovsko! Z Bogom! Vaš dr. Lovro Toman.

V Radoljci 19/10. 1861.

Od Ipave 28. oktobra. — z — Včeraj smo izvedili iz verjetnega vira važno novico, da skupščina goriške okrožne sodnije se je o ministerskem vprašanji enoglasno izrekla za vpeljanje slovenskega jezika v sodniške kancelije.

Iz Senožeške fare 1. nov. — Z *) — Naš gospod kantonski predstojnik je nek te dni svoje uradnike poprašal (to mi je mož resnice povedal), ali si upajo po slovenski uredovati. Odgovorila je večina gosp. uradnikov, da jih je volja v domačem jeziku, kolikor jim je le mogoče, uredovati; kolikor jim pa še ročnosti v slovenščini manjka, da se bo ta reč po vsakdanji rabi sama po sebi sčasoma razvila. Tako je pravo, dobra volja veljá! Slišal sem tudi, da jo naš visoko čislani gosp. predstojnik Klančič slovenščini jako pravičen. Slava takim možem, ki spoznajo, kaj terja blagor naroda! — Burja se je od torka v tiho in deževno vreme spremenila. To naši ozimini dobro hasne, da se tako obraste, da nam je zima ne zaduši.

Na Dolenskem iz Stpč 31. vinotoka. J. K. — Bog nam je letos res dobrega vina dal, akoravno ga ni obilno, kakor smo ga pričakovali. Al kakošna je hvala, ktero ljudje Njemu za dobri in nezasluženi dar skazujejo? Koliko vpitja, nesramnih pesem, kletvine in pretepenja se sliši skoraj vsaki večer, posebno pa ob nedeljah in praznikih. Tudi je že marsikteri s kervavo glavo v znamenje svoje pijanosti domú komaj pritapal. Žalostna prigodba naj nam bo v poterjenje tega: Mlad kmet, ne dolgo oženjen, pridivjá pred enim tednom vès pijan iz vinograda domú, začne ubogo ženo zmerjati, kakor je že bila njegova navada. Ona je bila iz sosedove hiše doma, toraj se hoče neusmiljeni gerdun še nad njeno materjo zmaševati. Vès zdivjan plane toraj k

*) Ker je vredništvo vsakega časnika odgovorno za svoje članke, treba je previdno postopati zlasti o takih zadevah, ktere mu niso popolnoma jasne, da se ne zamota sebe in pisatelja v pravdo s kakošno rečjo, ktera bi se tako skazati in spričati ne dala, da bi pisatelj in vrednik pravdo dobila gotovo. Kogar Vi mislite, da je kriv o vaših nadlogah, ne vemo, čeravno radi verjamemo, da so vaše gojzdne nadloge res velike, ker se poterjujejo od več straní. Al kar je o neki drugi pritožbi v poslednji seji deželni odbor rekel, rečemo tudi mi, da s splošnimi besedami ni celó nič pomagano. „To je krivično in ta je krivičen!“ tako se mora naravnost reči na pravem mestu, in to skazati do dobrega. Ako je pa treba, naj se z djanskimi dokazi, na drobno naštetimi, iše pravica še dalje na viših mestih, ki so zato postavljene. Ali se je vse to storilo ali ne, vse to nam ni znano; to pa vémo, da se človek v takih zadevah lahko v zadrego zamota, ako očitno danes o krivdi govorí, ki je mu pa včeraj na dotičnem mestu, naj že je bilo iz kakoršnega koli vzroka, ni tako skazati obveljalo, da bi bil krivico poderl, čeravno je res, da se krivica včasih zná pod krinko pravice dobro skriti. Vred.

sosedu, pahne njeno mater po veži, ki je ravno večerjo kuhala, zgrabi lonec vrelega kropa, verže po stari, pošteni ženici, in revo tako popari, da je mogla uboga mati danes v strašnih mukah svoje življenje skleniti. Ako je še kaj prostora v černih bukvah, notri s takim človekom notri! Zgledujte se nad tem pa tudi vsi tisti, ki ne veste in ne znate svoje jeze tolažiti; vse take, kakor tudi tega morivca zadenejo besede, ki jih pevec v znani pesmici poje:

Kdor vince rad pije, naj prosi Boga,
Da pravo mu pamet in zdravje tud dá;
Nikar se ne kregaj, ne žali ljudí,
Poglej le, kak men' se godí!
V žalostnem kraju prebivam jez sedej,
V kletu prestrašnem, kjer solnčica nej,
Ter milo zdihujem, in vinca želim,
Pa žalostne pesmi le se učim.

Iz Kranja. 3. nov. L. — Naznanjam vam, da na vseh vernih duš dan nismo pozabili našega Prešern-a, kterega truplo na našem pokopališču počiva. Spominek njegov, kakor se neumerlemu pesniku spodobi, bil je lepo ovenčan in v krasni osvečavi smo ginjenega serca brali nadgrobnico milo, da

Ena le se mu je želja spolnila,
V zemlji domači da truplo leží!

Iz Ljubljane. 2. nov. „Mertvih ne zabite!“ Tako nas kliče glas k večernici, ki obhaja spomin vernih duš, in nas vabi na mesto, kodar nas vsak stopaj opominja: „memento mori!“ In vse, staro in mlado, bogato in revno, hití združeno na mesto, da se spominja svojih ljubih rajnih, in rožice poklada in lučice postavlja na gomilo, pod ktero večno spanje spijo dragi njegovi. In kdor bil je ljubljenec celega naroda, njega se spominja celi narod. Da živo nam v spomin živi Vodnik naš, kazal je včeraj lepo ovenčani in razsvetljeni spominek njegov na tukajšnem pokopališču, kar je oskerbela domoljubna gospá in iskrena šolska naša mladež.

Iz Ljubljane. Pravoznanska družba bo imela prihodnji petek, 8. dne t. m. ob petih popoldne svoj drugi zbor v magistratni dvorani. Program naznanja sledeče razprave: 1) branje zapisnika prejsne seje, 2) volitev novih družbenikov, 3) naznanilo vsega, kar je zbor opravil poslednji mesec, 4) sklep o programu družtvenega časnika in kako naj se izdaja, 5) sklep o družtvenem stanovališču, 6) sklep o vdinjanji kustosa in pa služnika, 7) sklep o nakupu potrebnega pohišja, 8) predlog za slovesne obhajanje 50letne obletnice 4. januarja 1862, kar je bil občni deržavljanski zakonik vpeljan. Govori v znanstvenih rečéh bodo: 9) o prenotacijah in 10) o razkosevanji zemljiš in kmečkem dednem nasledstvu na Krajnskem.

Iz Ljubljane piše „Šolsk. Tovarš“ o naših letošnjih ljudskih šolah to-le: „Začeli smo šolsko leto. Učencov nam ne manjka. V normalni šoli jih je razun 4. razreda, kteri ima 3 učilnice, po vseh učilnicah sploh še več kot po 100, akoravno imata drugi in tretji razred po dve učilnici. V novi mestni poglavni šoli je 272 učencov. Učiteljskih pripravnikov je 24. — Slovenščini se je v naših ljudskih šolah letos le toliko zboljšalo, da se keršanski nauk po vseh 4. razredih učí sploh po slovenski, in da imamo dva nova primerna slovenska berila in popravljeno slovensko-nemško gramatiko. Ako bi se le vsi učitelji pri podučevanji natanko ravnali po uravnanem postavnem redu, in bi se ne deržali tako terdo svoje ukožene terme, bi bilo v marsikteri učilnici bolj domače in prijetniše, pa tudi prileżniše, kakor takrat, ko je še samo Adelung gospodaril po naših šolah.“

— Z našim v današnjem listu razglašenim šolskim programom, kako naj bi se v realkah slovenskih dežel nauki razverstili, da bi se učenci z največim pridom šolske predmete učili, zraven pa bi se pravični ravnopravnosti zadostilo, kontrastira pač čudno tista najnovejša historica, ki se je pripetila te dni v naši realki in se pripoveduje po mestu. Neki gosp. učenik je pri učenju nemškega jezika včasih kakošno nemško besedo, ki jo učenec ni razumel, s slovensko besedo razjasnil. To je zvedil gosp. realkini vodja, pa mu unidan ostro zažugal, opustiti ta učbeni način rekši: „V imenu postave vam prepovedujem, da pri učenju nemškega jezika ne ene slovenske besede ne smete dotakniti.“ Gosp. učenik, praktičen mož, ki dobro vé, da najkrajša in večidel edina pot, slovensko mladino soznaniti z nemškimi izrazi, je, ako učenik pové fantu besedo v maternem jeziku, je resno protestiral zoper tak ukaz ter rekel, da za svojo dolžnost spoznava, se vseh pomočkov posluževati, ki razjasnujejo otrokom zapopadek šolskega nauka. — Omenjeni vodjev ukaz pač ne potrebuje nobenega komentara, — „Entwurf der Organ. der Gimnasien und Realschulen in Oesterreich vom Ministerium des Cultus und Unterrichtes 1849“ ga sam sodi. — Ker ravno o realki govorimo, naj popravimo še pomoto, ki se je vrinila v neki dopis iz Ljubljane v „Ost u. West“, ki pravi, da deželni odbor je sklenil, za napravo više realke nabrati „dobrovoljne darove“ po celi deželi. To je pomota; deželni odbor ni nikdar tega sklenil; to je nasvetoval le gosp. deželni poslanec, ki je svoje misli o napravi više realke predložil odboru, ki pa onega nasveta ni sprejel.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Vse gleda sedaj na Dunaj in pričakuje radovedno, kaj bo vlada sklenila o ogerskih, hervaških in sploh v deržavnih zadevah. Sklep je težaven; to se vidi že iz tega, da vsaki dan prinese novo novico; al kar časniki danes povejo, preklicujejo drugi dan. Sedaj se sliši, da sta dvorni ogerski kancelar in deržavni minister enih misli; sedaj spet, da ne; enkrat, da oba hočeta ostro ravnati z Ogri in celo deželo djati v obsedni stan, drugikrat spet, da ta ali uni noče strun tako zlo napeti, ker to bi zadrege še huje napravilo kakor so že; danes se sliši, da se bo v ministerstvu marsikaj premenilo, da bota, na priliko, odstopila nadvojvoda Rainer, Rechberg itd., drugi dan spet da ne. In mnogo se je pisalo o primasu (pervem ogerskem škofu) in kardinalu Scitovskem, ki je bil zavoljo svojega preodkritoserčnega odgovora na Dunaj poklican. Kurandov časnik je že premišljeval, ali bi bilo prav, da bi blizo 80 let starega moža v kak samostan zaperli ali ne, ker bi utegnil v zaporu kot „mučenec ogerske ustave“ umreti in bi to velik hrup delalo po svetu. Al vse to, kar se je več dni besedovalo o tem, so bile čisto prazne besede; primas je bil pred cesarja poklican in 30. dan p. m. pol ure sam pri njemu; „Wien. Zeit.“ pravi, da so mu cesar resno očitali pismo njegovo, s kterim je 24. t. m. kot veliki župan odgovoril na vprašanje dvornega kancelarja, pa tudi to, da je tisto pismo prišlo v časnike. Primas je zagovarjal pismo svoje, da si je v dolžnost štel, na vprašanje vladno odkritoserčen odgovor dati, — da pa je njegov odgovor na beli dan prišel, ni on kriv, ker se je to brez njegove vednosti zgodilo. Drugi dan je zapustil Dunaj, in, kakor „Wanderer“ piše, bolj poserčen kakor potert. Pervo znamenje, kaj imamo o ustavni naši prihodnosti pričakovati, piše „Ost und West“, nam bo prinesel cesarjev odgovor na deželni zbor hervaški; „iz tega odgovora, bolj kakor iz vsega, kar se bo o sedanjih zapletkah ogerskih počela, bomo posneli, ktero pot vlada misli vprihodnje nastopiti o avstrijanski ustavi in kaj imamo upati ali kaj se bati, ker morebiti razun Nemcov, vsi ostali narodi Avstrije dosti glasno zahtevajo, naj se premeni februarska ustava.“

— V pondeljek se je spet začel deržavni zbor. Radovedno se pričakuje, kaj se bo v zboru sedaj godilo, ker vsak vé, da sedaj pridejo najvažnišo zadeve na versto. Sliši se, da bojo českí in poljski poslanci krepko se za to potegnili, da se rešijo poglavitne politične vprašanja.

— Po cesarskemu sklepu od 21. oktobra t. l. veljajo

vse tiste polajšave pri rekrutbi (rekrutirengi) tudi za prihodnje leto 1862, ki so bile za letošnjo leto dovoljene; namreč da edini sin je vojaščine že oprosten, ako je oče 60 let star (po postavi od leta 1858 je mogel oče biti 70 let star); tudi tak stareji sin se ne sme vzeti v soldate, čigar brat ali bratje še niso 18 let stari (po uni postavi so ga že vzeli, da so bili brat ali bratje le že 15 let stari); oprosteni so vojaščine posestniki zemljiš tudi takrat, če je njih kmetija razdeljiva, to je, da posestnik sme od te kmetije brez gospóskinega dovoljenja kakošen kos prodati, vendar ne sme tako posestvo tako veliko biti, da bi še več kot štirikrat toliko neslo ali dohodkov dajalo kakor je treba za prerediti 5 svojih ljudí. (Če namreč taka kmetija toliko nese, misli vlada, da se tak vojaščini podveržen posestnik lahko odkupi); — lozanje se sme od asencije ločiti (popred se je ravno pred asencijo lozalo); — kdor ne meri več kakor 56 pavcov, ni za vojaka in dotična kantonska komisija ga more že izpustiti, da mu ni treba k asencii iti; ta komisija more tudi brez asencije oprostiti take fante, ki imajo kako napako (bolezen) na sebi, da jo lahko že vsak spozná, če tudi ni zdravnik.

Česko. Iz Prage. Mestni odbor je sklenil v seji 30. dne p. m. po živem pomenkovanju, kterega so se udeleževali v českí besedi tudi Palacky, Rieger, Zeleny, Brauner, Wencig, Rezač itd., naj se na mestne stroške napravi viša dekliška šola v narodnem jeziku, kakošne dosedaj mesto še ni imelo.

— Tudi pri nas se je v enem hlevu gilemniškega okraja goveja kuga prikazala; vseh 6 govedov so morali pobiti, da bi se tako, ako je mogoče, mahoma zaterla bolezen.

Hervaško. Iz Zagreba. „Pozor“ na čelu enega svojih poslednjih listov pod naslovom „Duvalizem ili federacija“ izgovarja mnogo pomenljive misli in o kterih je le želeti, da bi nadvladale v Peštu, Zagrebu in Beču. Ako bi obveljal duvalizem, ki ga zahtevajo Magjari — piše „Pozor“ — bi onda imeli mi domá vlado, v Pešti vlado, ker bi ž njimi v zvezi bili, pa imeli bi tudi v Beču vlado, ker si vlade brez osebe kraljeve misliti ne moremo. To bi po tem takem trializem bil. Je li mogoče, da ktera deržava na tako kompliciranem ustroju obstane? Pa če bi se to tudi izvelo, kaj bojo rekli Čehi in Poljaci? Bi li pravedno bilo, da mi to uživamo, oni pa, ki imajo tudi svoje historične prava, svojo lepo in veliko preteklost, bi te blagosti (ako je blagost) ne uživali? Mi tega kakor Slovani dopustiti ne moremo. Ako so Smolka, Rieger in drugi Ogersko branili, so storili to posebno zato, ker tudi za svojo domovino želijo enako pravo, ne pa zato, da ogerski kroni bi se dalo mnogo ali vse, njih domovini pa nič! Ako hočemo odkritoserčno in pošteno govoriti, moramo priznati, da nas iz zadrege samo načelo federacije more rešiti. Zato iz serca želimo, da vlada to načelo spozná, ker na tem temelju mora nehati vsaki daljni razpor.

— „Glasonoša“ piše, da deželni zbor se ima začeti 4. dne t. m. in da potem gré ban na Dunaj. Ravno ta list naznanja iz gotovega vira, da je iz Dunaja prišla zapoved, da vse financialne gospóske se imajo posluževati hervaškega jezika kot službenega jezika v vseh svojih opravilih. — V Požegi bo začel izhajati narodni list pod naslovom „Slavonac“.

— Iz Reke. Dvema tukajšnima advokatoma je bila služba vzeta zato, ker ne znata hervaški.

Ogersko. Tavernik žl. Majláth se je svoji visoki službi odpovedal; al ni se še bralo, da je cesar sprejel odpoved. Večina velikih županov je že odgovorila na vprašanje vladno: ali bojo pomagali pri naberi novincov (rekrutov). Vsi so odgovorili, da ne, ker je to ustavi deželni nasproti. Kraljev ukaz prepoveduje županijske zbore po celem Ogerskem in žuga s vojaško silo jih zabraniti, ako bi hotli kje kakošen zbor napraviti.

— V „Ost u. West“ se je te dni bralo pismo nekega veljavnega Rumuna pod naslovom: „Kdo Rumune draži zoper Magjare?“ V tem pismu opominja pisatelj Magjare, naj spoznajo svojo krivico, in ako hočejo, da jim bojo vsi drugi narodi pod ogersko krono prijazni, naj jih priznavajo za svoje ravnopravne brate. Med drugim pravi pisatelj Magjarom, kar bi utegnilo veljati tudi še kakemu drugemu narodu, to-le: „400 let je preteklo, brati Magjari, kar se bojujemo za vašo slavo, za vaš dobiček, in kakošno plačilo smo prejeli za vse to? Tisto, ki se dá lovskemu psu. Ko je v hosti zajca izpodil in ga podil celi dan, reveža na večer spet priklenjejo in po tolikem gladu in trudu prejme drugi ali tretji dan par suhih kostí.“

Benetke 1. nov. Včeraj zvečer je bila presvitla cesarica v gledišču krasno razsvitljenem; pri dohodu in odhodu je bila z veliko slavo pozdravljena.

Laško. Unidan je bil Ratazzi pri cesarju v Parizu, pa ga je vprašal, kaj bi, ako prevzame ministerstvo, mogel deržavnemu zboru zastran Rima reči. Cesar mu je odgovoril, da ne more svoje armade iz Rima vzeti, in je dostavil: „Delajte kakor da bi Rima ne bilo.“ Na to mu Ratazzi zaverne, da bi mogli potem na Benetke misliti. Napoleon mu odgovorí: „Po miru v Villafranki je Italija imela dosti časa, napraviti si močno armado; Viktor Emanuel se ne sme zanašati na francozko pomoč; zmiraj pa bom pripravljen, pravdo vašo poravnati“. Tako se pripoveduje. — Košut, zastopnik Ogrov, in Mieroslavski, zastopnik Poljakov, sta se nek zlo sperla zastran vzajemnega postopanja o ogerskih in poljskih homatijah.

Rusko. V mnogih časnikih se bere, da tudi na Rusovskem po več krajih zlo vrè. — V Varšavi je še vse pri starem. Cerkve so zaperte; noben zvon se ne sliši; zaporedoma se zaperajo sumljive osebe; vse je oterpnjeno; kaj se bo izkuhalo, sam Bog vé.

Turško. Turški vojski se v Hercegovini huda godí. Po telegramih v „Ost u. West“ so ustajniki 26. dné p. m. glavno armado Omer-pašovo pri Pivi napadli in jo tako pobili, da je 700 mertvih, 1250 pa ranjenih na mestu obležalo; ostala množica turška je bežala popustivši veliko orožja in streliva.

Iz odbora národne čitavnice ljubljanske.

V poslednji seji je bilo sklenjeno med drugim to-le: Naj se namreč očitno naznani, da

1. plačílo družbenikov se začenja s 1. novembrom t. l., ker v malo dneh bojo sobe tako pripravljene, da se bo čitavnica mogla odpreti,

2. vpise v čitavnico sprejema vprihodnje gosp. dnarničar J. Več v svoji štacuni za vodó poleg spitalskega mosta v prejšni kresijski hiši in pa g. F. X. Souvanova štacuna na vélikem tergu.

To se dajè na znanje vsem gospodom, ki so se že vdružili v čitavnico ali kteri se še le želijo vdružiti.

Odbor čitavnice v Ljubljani 30. oktobra 1861.

Odsék gospodarski pa naznanja še to, da bo čitavnica najela služabnika, kteremu misli na mesec plačati 25 fl. Kdor se more skazati poštenega človeka in v branji in pisanji zvedenega, naj se do 8. dne t. m. oglasí v gospod F. X. Souvanovi štacuni.

Kursi na Dunaji 5. novembra.

5% metaliki 66 fl. 70 kr.	Ažijo srebra 37 fl. 25 kr.
Narodno posojilo 80 fl. 25 kr.	Cekini 6 fl. 55 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.